

بررسی فرمهای مختلف فرسایش خاک دربخش سفلی آبخیزرودخانه اترک

محمدعلی مهاجری و عبدالمجیدشامنی

دانشجوی کارشناسی ارشدواستادیارخاکشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه شیراز

بخش سفلی حوزه آبخیزرودخانه اترک درشمال ایران ودرشرقی ترین بخش استان مازندران قرارگرفته است . این حوزه بخش کوچکی ازقسمت غربی رشته کوههای کپه داغ راتشکیل میدهدکه توسط قشری بسه ضخامت ۱۵۰-۲ مترازنهشته های ریزدانه مانندسیلت ورس وکمی کربنات کلسیم بنام " لس " پوشیده شده است . خاک غالب ازنوع خاکهای بیابانی (سیروزم) توام باشوری است که دربعضی ارتفاعات خاکهای خاکستری وقرمزنیزمشاهده میشود. محدودیت عمده منطقه کم بودن ضخامت لایه خاک حاصلخیزووجودفرسایش شدیداست . ازعلل عمده این محدودیت هااستفاده بیش ازحدازمنابع طبیعی غنی منطقه وبه زیرکشت بردن جنگل هاومراتع بوده که باعث کاهش بازده اقتصادی خاک وبهم ریخته شدن تعادل هیدرولوژیکی منطقه گردیده است . تنهامنبع آب سطحی وتقریبا " دائمی مورداستفاده درمنطقه ، رودخانه اترک بوده که حوزه آبخیزبخش سفلی آن بعلت دربرداشتن آبراهه های متعدد، درهنگام بارندگی های شدیددرتولیدرسوب رودخانه اترک سهم بسیارزیادی دارد. فرسایش ویسژه برای کل حسوزه آبخیزرودخانه اترک ۴/۲ تن درهکتاردرسال بدست آمده است ولی باتوجه به اینکه قسمت اعظم رسوب ازبخش سفلی رودخانه حاصل میشود، فرسایش ویژه این بخش رامیتوان تا حدود ۳۵ تن درهکتاردرسال برآوردنمود. بجزفرسایشهای ورقه ای وشیاری ، انواع فرسایشهای خندقی ، کناره ای ، تونلی بهمراه لغزش زمین عامل عمده تلفات خاک دراین حوزه آبخیزبه شمارمیروند. فرسایش خندقی اغلب منشاء زمین شناسی داشته ونفوذپذیری کم خاک ، مقاومت کم بعسلت نداشتن ساختمان مناسب خاک ودارابودن بافت متوسط ودرصدسیلنت زیاددرمناطقی که پوشش گیاهی به علتی ازبسین رفته است باعث تشدیدآن میشود. عمق خندقها ازچندسانتیمترشادهامترمتفاوت است . ریزش کناره های خندق نیزباعث تلفات حجم عظیمی ازخاک میشود. مطالعات اولیه مینرالوژیکی نشان میدهدکه مشابهت هائی بین انواع رسهای مناطق فرسایش یافته ورسهای رسوبات اراضی پائین دست وجوددارد.